

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM

KOHEN VE DİĞERLERİ / TÜRKİYE KARARI

(Başvuru no. 66616/10 ve 3 diğer)

KARAR

Madde 6 § 1 (ceza) ve Madde 6 § 3 (c) • hazırlık soruşturması aşamasında zorlayıcı sebep olmaksızın başvuranın avukata erişimine yönelik kısıtlamalar ve başvuranlar ve müşterek sanıkların avukat yokluğunda alınan ifadelerinin kullanılması göz önüne alındığında yargılamaların bütün olarak adilliği • Çok sıkı inceleme gerçekleştirilmesi

STRAZBURG

7 Haziran 2022

İşbu karar, Sözleşme'nin 44 § 2 maddesinde öngörülen koşullar çerçevesinde kesinleşecektir. Bazı şekli değişikliklere tabi tutulabilir.

© T.C. Adalet Bakanlığı, 2022. Bu gayriresmî çeviri, Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı tarafından yapılmış olup, Mahkeme açısından bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bu çeviri, davanın adının tam olarak belirtilmiş olması ve yukarıdaki telif hakkı bilgisiyle beraber olması koşulu ile Adalet Bakanlığı, İnsan Hakları Dairesi Başkanlığına atıfta bulunmak suretiyle ticari olmayan amaçlarla alıntılanabilir.

Kohen / Türkiye davasında,

Başkan,

Jon Fridrik Kjølbro,

Hâkimler

Carlo Ranzoni,

Egidijus Kūris,

Branko Lubarda,

Jovan Ilievski,

Saadet Yüksel,

Diana Sârcu

ve Bölüm Yazı İşleri Müdürü Hasan Bakırcı'nın katılımıyla Daire olarak toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (İkinci Bölüm),

Türkiye Cumhuriyeti Devleti aleyhine dört Türk vatandaşı olan Erol Maks Kohen, Nail Tahsildaroğlu, Ezra Ören ve Hüseyin Özçalı'nın ("başvuranlar") Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne ("AİHM" veya "Mahkeme"), İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Sözleşme'nin ("Sözleşme") 34. maddesi uyarınca, ekte belirtilen çeşitli tarihlerde yapmış olduğu başvuruları (no. 66616/10, 66625/10, 66646/10 ve 66650/10);

Sözleşme'nin 6. maddesine kapsamında başvuranlar hakkındaki ceza yargılamasının adilliğine ilişkin şikâyetlerin Türk Hükümetine ("Hükümet") bildirilmesi ve başvuruların geri kalanının kabul edilemez olduğunu beyan etme kararını;

ve tarafların beyanlarını dikkate alarak,

10 Mayıs 2022 tarihinde yapılan kapalı müzakereler sonucunda,

Aynı tarihte kabul edilen aşağıdaki kararı vermiştir:

GİRİŞ

1. Başvurular, (i) hazırlık soruşturması aşamasında başvuranların avukata erişim hakkına getirilen sistematik kısıtlama, (ii) başvuranların ve diğer müşterek sanıkların avukat yokluğunda alınan ifadelerinin yargılama mahkemesi tarafından kullanılması, (iii) yargılama aşamasında bazı bilirkişi raporlarının hazırlanması ve incelenmesi ilişkin olarak silahların eşitliği ilkesinin ihlal edildiği iddiası ve (iv) yerel mahkemenin sanıklardan ek savunma istediği belgeleri açıkça belirtmemesi nedeniyle başvuranlar hakkındaki ceza yargılamasının adil olmadığı iddiasına ilişkindir.

OLAYLAR

2. Başvuranlar, sırasıyla 1959, 1948, 1961 ve 1944 doğumlu olup, İstanbul’da ikamet etmektedirler. Başvuranlar, İstanbul Barosuna bağlı Avukat İ. D. Gökkılıç tarafından temsil edilmiştir.

3. Hükümet, kendi görevlisi, Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Dairesi Başkanı Hacı Ali Açıkgül tarafından temsil edilmiştir.

4. Dava konusu olaylar aşağıdaki gibi özetlenebilir.

5. 2001 Ocak ve Temmuz’da, iki vergi müfettişi raporu, diğer usulsüzlüklerin yanında belirli kimseler ve çeşitli şirketler arasında sahte işlemler dizisini ortaya çıkarmıştır.

6. Bir bilirkişi heyeti 21 Eylül 2001 tarihinde başvuran Erol Maks Kohen’in liderliğini üstlendiği organize bir kurmaca ve hayali ihracat düzenine ilişkin bir rapor tanzim etmiştir ve diğerlerinin yanı sıra, hayali ihracatın iki farklı şirket zinciri tarafından gerçekleştirildiği sonucuna varmıştır. Ek olarak, bilirkişiler Erol Maks Kohen’in doğrudan kontrolü ve yönetimi altında olan belirli şirketlerin (özellikle Ö., M., V.G. ve V.T. Şirketleri) diğer birçok şirketle sözde “dolaylı ihracat” anlaşması yaptığını ve onlar adına ihracat yaptığını tespit etmiştir. Ayrıca bilirkişiler, hayali

ihracatta kullanılan gümrük beyanlarını hazırladıkları raporda ek olarak sunmuştur.

7. Başvuran Erol Maks Kohen 28 Ekim 2001 tarihinde tutuklanmıştır. Ardından avukat yokluğunda polise ve Cumhuriyet Savcısına ayrıntılı bir şekilde kendini suçlayıcı ifadeler vermiştir.

8. Polis 31 Ekim 2001 tarihinde başvuran Erol Maks Kohen'e ait (S. ve E. şirketleri) şirketlerde arama gerçekleştirmiştir ve bunun sonucunda belirli belgeler ele geçirmiştir.

9. E.K. 4 Kasım 2001 tarihinde Cumhuriyet Savcısına verdiği ifadede, kendisi ve E.D.'nin sadece 2 hissedar olduğu hayali ihracat gerçekleştiren S. şirketini kuran Erol Maks Kohen'in şoförü olarak işe başladığını belirtmiştir. E.K.'nin söz konusu şirketin sahibi olarak görünmesine rağmen şirket adına herhangi bir eylem gerçekleştirmedğini ifade etmiştir ve kurmaca ve hayali ihracat düzenine dâhil olan şirketlerin hepsini finanse eden ve yöneten başvuran Erol Maks Kohen tarafından diğer insanlar adına kurulan benzer şirketler hakkında bilgi sunmuştur. Ayrıca E.K. yük araçlarının incelemeye tabi tutulmadan Türk sınır kapılarından geçmesini sağlamak için gümrük memurlarına rüşvet verme yöntemleri dâhil olmak üzere kurmaca düzenin içinde bulunan kimselere ve hayali ihracatın yöntemlerine ilişkin ayrıntılı bilgi vermiştir; vergi müfettişlerine para gönderen muhasebecinin başvuran Nail Tahsildaroğlu olduğunu ve gümrük beyanını hazırlayan gümrük müşavirinin başvuran Hüseyin Özçalı olduğunu açıklamıştır.

10. 1 Kasım (M.D., E.D. ve N.S.) ve 7 Aralık 2001 tarihleri arasında çeşitli günlerde (Ş.K. 8 Kasım, ve K.M.K. ve M.K. 7 Aralık) diğer kimseler de polise ya da savcıya ya da her ikisine birden E.K.'nin 4 Kasım 2001 tarihinde verdiği ifadenin içeriğine benzer ifadeler vermiştir. Delillerden anlaşıldığı üzere Nail Tahsildaroğlu kurmaca düzenin muhasebecisi olarak mali işleri yürütmüştür ve yukarıda bahsi geçen kişilerden bazılarının ifadelerini değiştirmeleri için baskı yapmaya çalışmıştır.

11. Başvuranlardan Nail Tahsildaroğlu ve Hüseyin Özçalı 7 Kasım 2001 tarihinde yakalanmıştır. Ardından avukat yokluğunda polise ve Cumhuriyet Savcısına kendilerini suçlayıcı ifadeler vermişlerdir.

12. Y.K. 11 Aralık 2001 tarihinde kendi isteğiyle polise giderek başvurular da dâhil olmak üzere kurmaca düzenin içinde bulunan kimselere ilişkin detaylı açıklamalarda bulunmuş ve iddialarını desteklemek üzere bir takım belge ve dört adet disket sunmuştur. Y.K., özellikle başvuran Erol Maks Kohen ve adamlarının kendisini V.G. ve V.T. şirketlerinin hissedarı yapmasına rağmen hiçbir belge imzalamadığını, dolayısıyla belgelerde bulunan kendi imzalarının başkası tarafından atıldığını çünkü başvuran Erol Maks Kohen'in Y.K.'nin şirket işleri için verdiği vekâletnameyi kötüye kullandığını belirtmiştir.

13. Başvuran Ezra Ören 21 Aralık 2001 tarihinde yakalanmıştır. Ardından avukat yokluğunda polise ve Cumhuriyet Savcısına ayrıntılı bir şekilde kendini suçlayıcı ifadeler vermiştir.

14. 27 Aralık 2001 tarihinde bir vergi başmüfettişi ve üç müfettişten oluşan bir bilirkişi heyeti 31 Ekim 2001 tarihinde gerçekleştirilen aramalarda bulunan ve el konulan belgeleri incelemiştir. Bilirkişiler, başvuran Erol Maks Kohen'in "doğrudan ihracat" ya da "dolaylı ihracat" yoluyla Devletten KDV iadesi talep etmek amacıyla kurmaca ve hayali bir ihracat düzeni kurup yönettiğini tespit etmiştir. Aramada bulunan ve ele geçirilen materyalden anlaşılabileceği üzere bunu gerçekleştirirken başvuran Erol Maks Kohen otuz bir şirketten oluşan farklı ihracat kanalları kullanmıştır. Söz konusu aramada aşağıdakiler yer almaktadır: (i) Erol Maks Kohen'in resmi bir rolü olmamasına rağmen otuz bir şirketten bazılarına ilişkin belgeler; (ii) kurmaca düzenin bir kısmını oluşturan şirketler arasındaki ticari ilişkiyi gösteren organizasyon şeması içeren "acil durum senaryosu: kim kim" isimli bir belge; (iii) söz konusu şirketlere karşı başlatılan adli yargılamalara ilişkin bilgiler ve bu yargılamalarda görevli hâkimlerin isimlerini içeren bir liste (iv) ihraç edilen materyali üreten şirketlerin fabrikalarının ve ekipmanlarının kurmaca

düzen çerçevesinde farklı tarihlerde farklı şirketlere kiralandığını gösteren belgeler ve kira sözleşmeleri; (v) ürünleri ithal ettiği iddia edilen yabancı şirketler tarafından damgalanan boş belgeler; (vi) kurmaca düzene dâhil şirketler arasındaki satış işlemlerini gösteren bir organizasyon şeması; (vii) bir cezai soruşturmada sorulması muhtemel sorunların ve bunların muhtemel cevaplarının bulunduğu bir liste içeren başvuran Erol Maks Kohen'in kardeşinin adıyla bir belge ve (viii) yabancı ithalatçı şirketlere ilişkin belgeler ve başvuran Erol Maks Kohen'in ithalatçı şirketlerin temsilcilerine tavsiyelerde bulunduğu yazışmalar. Bilirkişiler, hayali ihracatın değerinin 341.267.805 Amerikan doları olduğunu ve kurmaca düzen çerçevesinde bu meblağın yaklaşık 52 milyon dolarının KDV iadesi olarak elde edildiği sonucuna varmıştır.

15. Ankara Cumhuriyet Savcısı 14 Ocak 2002 tarihinde başvuranlar dâhil olmak üzere seksen beş kişi hakkında iddianame düzenlenmiştir. Başvuranlar Erol Maks Kohen ve Nail Tahsildaroğlu çıkar amaçlı suç örgütü kurmaktan (4422 Sayılı Kanun), resmi ve özel evrakta sahtecilikten (Mülga Ceza Kanunu'nun (765 Sayılı Kanun) 342 ve 345. maddeleri) ve nitelikli dolandırıcılıktan (Eski Ceza Kanunu'nun 504 § 7 maddesi) suçlanmıştır. Diğer iki başvuran (Ezra Ören ve Hüseyin Özçalı), suç örgütü adına faaliyet göstermekten ve özel evrakta sahtecilikten suçlanmıştır.

16. Yargılama mahkemesi 26 Kasım 2002 tarihinden (tensip duruşması) 16 Eylül 2009 tarihine kadar duruşmalarını gerçekleştirmiştir.

17. Yargılamalar sırasında yargılama mahkemesi 7 Temmuz 2003 tarihinde üç bilirkişiden oluşan bir heyetten bilirkişi raporu almıştır ve hem başvuranların hem de avukatlarının raporun kapsamı ya da yargılama mahkemesinin bilirkişilerden talebinin konusu hakkında bilgilendirilmediği anlaşılmaktadır ve dolayısıyla başvuranlar soru yöneltememişlerdir. 7 Temmuz 2003 tarihli bilirkişi raporu ihracat düzenine dâhil olan şirketler tarafından sebep olunan KDV kaybının miktarını göstermiştir ve temelde 21 Eylül 2001 tarihli bilirkişi raporundaki bulguları tekrarlamıştır. Bilirkişi

raporuna 1 no.lu ekin her şirket hakkında hazırlanan sahte gümrük beyanlarının sayısını belirtmesi önem arz etmekteydi.

18. 10 Temmuz 2003 tarihli duruşmada yargılama mahkemesi başvuranlar Erol Maks Kohen, Ezra Ören ve Hüseyin Özçalı ve bazı diğer müşterek sanıklardan hayali ihracatlarda kullanılan birkaç gümrük beyanına dayanan birden fazla kez sahtecilik suçuyla suçlanmalarına ilişkin ek savunma sunmalarını talep etmiştir.

19. 9 Eylül 2003 tarihli duruşmada yargılama mahkemesi M. ve Ö. şirketlerinin girdiği belirli dolaylı ihracat anlaşmalarındaki imzaların başvuran Ezra Ören'e ait olup olmadığının tespit edilmesi için bilirkişi görevlendirmiştir.

20. Yargılama mahkemesinin bilirkişi görevlendirmesine yönelik savunma tarafından yapılan itirazların ardından (bk. § 17), yargılama mahkemesi aynı heyetten ek rapor alınmasına karar vermiştir. Bilirkişiler 27 Ekim 2003 tarihinde yeni bir rapor sunmuştur. Bu raporda başvuran Erol Maks Kohen, Nail Tahsildaroğlu ve Ezra Ören'i ve belirli diğer müşterek sanıkları temsil eden avukatların sordukları sorulara ve rapora itirazlarına ilişkin cevaplar sunulmuştur.

21. 9 Ekim 2003 tarihli duruşmada yargılama mahkemesi başvuranlardan ek savunma talep ettiği hususlara ilişkin detaylar içeren bir açıklama yaparak eğer bir suçun işlendiğini tespit ederse, ihracatı gerçekleştiren her şirket tarafından ayrı bir suç işlendiğine karar verebileceğini belirtmiştir. Ek olarak mahkeme her şirket tarafından kullanılan gümrük beyanı sayısı temelinde kümülatif bir şekilde cezaya hükmedebileceğini beyan etmiştir. Başvuranlar ve müşterek sanıklar bu beyana katı bir şekilde itiraz etmiş ve mahkemeden her gümrük beyanında ne tür bir sahtecilik yapıldığını açıklamasını talep etmiştir.

22. 5 Mart 2004 tarihli duruşmada başvuran Ezra Ören bizzat ifade vermiştir ve birden fazla kez sahtecilik suçuna ilişkin olarak ek savunma sunmasının talep edildiği hususlarda kendisine detaylı bilgi verilmiştir.

23. 28 Mayıs 2004 tarihli duruşmada başvuran Hüseyin Özçallı bizzat ifade vermiştir ve birden fazla kez sahtecilik suçuna ilişkin olarak ek savunma sunmuştur.

24. 12 Temmuz 2004 tarihli bilirkişi raporunda bilirkişiler, diğerlerinin yanı sıra, M. şirketinin ihracatına ilişkin bazı belgelerde bulunan imzaları analiz etmiş ve söz konusu imzaların büyük ihtimalle Ezra Ören’e ait olduğunu tespit etmiştir.

25. 25 Eylül 2008 tarihli duruşmada yargılama mahkemesi başvuran Nail Tahsildaroğlu ve Ezra Ören’i temsil eden avukatları birden fazla kez sahtecilik suçuna ilişkin olarak ek savunma sunmaya davet etmiştir.

26. Ankara Ağır Ceza Mahkemesi kararını 16 Eylül 2009 tarihinde açıklamıştır. Mahkeme, başvuran Erol Maks Kohen’in “doğrudan ihracat” ya da “dolaylı ihracat” yoluyla Devletten KDV iadesi talep etmek amacıyla kurmaca ve hayali bir ihracat düzeni kurup yönettiğini tespit etmiştir. Yargılama mahkemesi başvuranları birden fazla kez resmi evrakta, yani gümrük beyanlarında, sahtecilikten suçlu bulmuştur ancak diğer suçların kovuşturulmasının ilgili zaman aşımı sürelerinin dolmasıyla zaman aşımına uğradığına karar vermiştir.

27. 296 sayfa kadar süren gerekçeli kararında yargılama mahkemesi öncelikle farklı bilirkişiler tarafından ulaşılan sonuçları göstermiş ve delil olarak belirli sanıkların ve başvuranların (Hüseyin Özçallı hariç) ifadelerinin içeriklerini listelemiştir (20 müşterek sanık, M.O.E., Y.S.U., B.A., M.K., ve K.M.K. dâhil olmak üzere). Ardından (i) bazı sanıkların (başvuran Ezra Ören ve müşterek sanıklar Ö.K., Y.S.U., B.A., M.K., ve M.B.) polise ve Cumhuriyet Savcısına verdikleri ifadeleri zor ve baskı altında verdiklerini iddia ederek söz konusu ifadelerin doğruluğunu reddettiklerini ve (ii) kurmaca düzenin varlığına ve ihracatın kurmaca ve sahte olduğuna yönelik beyanda bulunan diğerlerinin (başvuran Nail Tahsildaroğlu, ve M.O.E. ve K.M.K. dâhil olmak üzere dört diğer müşterek sanık) yargılama aşamasında böylesi açıklamalarda bulunmadığını not etmiştir. Bu iddialar ve tutarsızlıklar

mahkemeyi hangi beyanların güvenilir olduğu konusunda inceleme yapmaya yöneltmiştir. Bu kapsamda başvuran Ezra Ören, yukarıda bahsedilen beş müşterek sanık ve K.M.K. dâhil olmak üzere belirli müşterek sanıkların savunmalarının ilk üç paragrafının aynı olduğunu gözlemleyen yargılama mahkemesi yargılamalar sırasında söz konusu kişilerin savunmalarının dışarıdan yardım alınarak hazırlandığı şeklinde bir kanıya varmıştır. Yargılama mahkemesi bilirkişi raporlarındaki bulgulara, V.G., V.T. ve N.T. şirketlerine ait ilgili belgelerde bulunan Y.K. ve N.S.’nin imzalarının sahte olmasına ve başvuran Erol Maks Kohen’e ait mülklerde yapılan aramada bulunan belgelere atıfta bulunarak başvuran Ezra Ören, yukarıda bahsedilen beş müşterek sanık ve K.M.K.’nin yargılamalarda sundukları savunmalarının gerçeği yansıtmadığı sonucuna varmıştır.

28. Yargılama mahkemesi başvuran Erol Maks Kohen tarafından yönetilen kurmaca ve sahte ihracat düzeninin varlığına karar verirken özellikle aşağıda unsurları dayanak olarak ele almıştır:

(i) vergi denetmenleri, vergi müfettişleri ve Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanan ve aşağıdaki hususları ortaya koyan bilirkişi raporları: (a) malların üretiminin ve satışının gerçekleşmediğini, (b) ihracat belgelerinde gösterilen ihracatçıların gerçek olmadığını ya da bunların ihracatın temeli olan işlemleri reddettiklerini, (c) ihracat giderlerinin ödenmediğini ve (d) gümrükten malların çıktığını gösteren gümrük beyanlarının gerçekleri yansıtmadığını;

(ii) N.S.’nin belirli düşük kalite ürünlerin hedef ülkede gümrük depolarında saklanıp sonrasında Türkiye’ye “ithal edilen” ihracat ürünleri olarak kullanıldığı yönündeki ifadeleri;

(iii) başvuran Erol Maks Kohen’e ait mülklerde yapılan aramalar sırasında bulunan yazılı materyaller.

29. Yargılama mahkemesi kurmaca düzene dâhil olan farklı şirket zincirlerini inceleyerek devam etmiş ve her sanığın bireysel durumuna yönelik analizler yapmadan önce bilirkişi raporlarından bilgi edinmiştir.

30. Başvuran Erol Maks Kohen hakkında yargılama mahkemesi aşağıdaki görüşleri bildirmiştir. Başvuran Erol Maks Kohen S. ve E. şirketlerinin sahibi olduğunu, 21 Eylül 2001 tarihli bilirkişi raporu Kohen'in belirli kişiler adına diğer birçok şirket kurduğunu, hangi şirketlerin ihracat düzeninde kullanıldığını ortaya koymuştur; bu husus ilgili müşterek sanıkların ifadeleriyle doğrulanmıştır. Ardından yargılama mahkemesi hayali olduğunu yönünde değerlendirme yaptığı bütün ihracatları ve gümrük beyanlarının sayısını listelemiş ve bunların M., Ö., V.T. ve V.G. şirketleri tarafından gerçekleştirildiğine karar vermiştir.

31. Yargılama mahkemesi başvuran Erol Maks Kohen'in polise ve Cumhuriyet Savcısına verdiği ifadelerinde kendisinin Y.K. dâhil olmak üzere diğer kimseler adına kayıtlı olan S. şirketi aracılığıyla V.G. ve V.T. şirketlerinin satış bedelini ödediğini kabul ettiğini tespit etmiştir. Ancak, Erol Maks Kohen yargılamanın ilerleyen aşamalarında şirketlerin tamamının uygulanabilir mevcut yasal hükümler çerçevesinde kurulduğunu ve ihracatın ve aynı zamanda alım ve satımın gerçek olduğunu iddia etmiştir. Yargılama mahkemesi, bu beyanları kararın ilk kısmında listelediği özellikle M.A., N.S., E.K., E.D., M.K. ve A.C.H. dâhil olmak üzere diğer sanıkların ifadelerine ve başvuran Erol Maks Kohen'in kurmaca düzenin başında olduğuna işaret eden farklı bilirkişi raporlarındaki bulgulara atıfta bulunarak reddetmiştir.

32. Başvuran Nail Tahsildaroğlu'na ilişkin olarak yargılama mahkemesi, Tahsildaroğlu'nun başvuranla birlikte sahte gümrük beyanlarının hazırlanmasında rol aldığını tespit etmiştir. Bu sonuca varırken yargılama mahkemesi Tahsildaroğlu, on dört diğer müşterek sanık (M.K. ve B.A. dâhil olmak üzere) ve başvuranlar Erol Maks Kohen ve Ezra Ören'in polise ve Cumhuriyet Savcısına verdiği ifadeleri ve kurmaca düzene ilişkin olarak tespit edilen hususları dayanak olarak ele almıştır.

33. Başvuran Ezra Ören hakkında, yargılama mahkemesi Erol Maks Kohen ve Nail Tahsildaroğlu, ve müşterek sanıklar A.C.H. ve S.D. tarafından verilen ifadelerden anlaşılacağı üzere Ezra Ören'in kurmaca düzene dâhil

olan Ö. şirketinin sahiplerinden biri olduğu tespitini yapmıştır. Daha da önemlisi, 17 Ocak 2001 tarihli bilirkişi raporu başvuran Ezra Ören'in şirketinin mal ve hizmetlerinin %98'ini B. şirketinden satın aldığını ve faturalarının %97'sini başka bir şirket olan M. şirketine düzenlediğini ortaya koymuştur. Ek olarak 12 Mayıs 2004 tarihli bilirkişi raporundan anlaşılacağı üzere başvuran Ezra Ören M. şirketinde herhangi bir rolü olmamasına rağmen söz konusu şirketin dolaylı ihracat anlaşmasına imza atmıştır. Yukarıdakiler ışığında yargılama mahkemesi başvuran Ezra Ören'in Ö. ve M. şirketlerinin kurmaca ve sahte ihracatında yer aldığını tespit etmiştir.

34. Başvuran Hüseyin Özçalı hakkında yargılama mahkemesi, E.K., Ş.K. ve Ş.P. tarafından verilen ifadelerle dayanarak hayali ihracatın bir parçası olan gümrük müşavirliği firmasının ortağı ve bir gümrük müşaviri olduğuna karar vermiştir. 21 Eylül 2001 tarihli bilirkişi raporu aynı zamanda başvuranın görevinin hayali ihracata ilişkin gümrük beyanlarını onaylamak olduğunu ortaya koymuştur. Ek olarak yargılama mahkemesi, E.K. ve Ş.K. tarafından verilen ifadelerin sonradan reddetse de başvuran Hüseyin Özçalı'nın polise ve Cumhuriyet Savcısına verdiği ifadelerle örtüştüğünü not etmiştir.

35. Cezalar hususunda yargılama mahkemesi her şirket adına hazırlanan sahte gümrük beyanlarının bir kez resmi belgede sahtecilik suçuna tekabül ettiğine ancak aynı şirket adına hazırlanan birden çok gümrük beyanının bulunduğu durumda bunun tek işlem olarak kabul edilmesi ancak daha yüksek cezaya tabi olması gerektiğine karar vermiştir. Bu yüzden yargılama mahkemesi her başvurunu (Hüseyin Özçalı hariç) sorumlu olduğu şirkete ilişkin olarak bir kez sahtecilik suçundan cezalandırmıştır ve eğer söz konusu şirketlerde birden fazla gümrük beyanı kullanıldıysa cezayı arttırmıştır. Cezaları her şirket tarafından kullanılan gümrük deklarasyonları açısından hesaplayarak (Erol Maks Kohen ve Nail Tahsildaroğlu hakkında yüz doksan beş yıl seksen sekiz ay, Ezra Ören için kırk dokuz yıl doksan üç ay hapis) yargılama mahkemesi, üç yıl altı ay hapis cezasına mahkûm edilen Hüseyin

Özçalı hariç olmak üzere her başvuran hakkında toplu şekilde otuz altı yıl hapis cezası vermiştir.

36. Yargıtay 21 Nisan 2010 tarihinde yargılama mahkemesinin başvuranlar hakkında verdiği kararı onamış ancak diğer sanıklara yönelik kısmını bozmuştur.

İLGİLİ İÇ HUKUK

37. Mülga Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (1412 sayılı Kanun) ilgili hükümleri olan 135, 136 ve 138. maddeleri uyarınca yakalanan kişi veya sanık polis tarafından gözaltına alındığı andan itibaren avukata erişim hakkına sahip olur. Ceza yargılamasına ilişkin mevzuatta değişiklik yapan 18 Kasım 1992 tarihli ve 3842 sayılı Kanun'un 31. maddesine göre, yukarıdaki hükümler Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görev alanına giren suçlarla itham edilen kişilere uygulanamaz. Devlet Güvenlik Mahkemeleri önündeki yargılamalarda sanığın avukata erişim hakkına getirilen kısıtlama, 15 Temmuz 2003 tarihli ve 4928 sayılı Kanun mucibince kaldırılmıştır (bk. *Salduz/Türkiye* [BD], no. 36391/02, §§ 27-29, AİHM 2008).

HUKUKİ DEĞERLENDİRME

I. BAŞVURULARIN BİRLEŞTİRİLMESİ

38. Mahkeme, başvuruların konuları bakımından benzer olduklarını göz önünde bulundurarak, bunları tek bir kararda müştereken incelemeyi uygun görmektedir.

II. ÖN AÇIKLAMA

39. Hükümetin görüşlerine cevap olarak sundukları görüşlerinde başvuranlar, başvuru formunda bulunan şikâyetlerin bir parçası olmayan bazı şikâyetlerde bulunmuştur. Bu kapsamda, başvuranların başvuru formlarında

yargılama mahkemesi tarafından hazırlatılan iki bilirkişi raporuna (7 Temmuz 2003 ve 27 Ekim 2003) ilişkin olarak silahların eşitliği ilkesinin ihlal edildiğini iddia etmesine rağmen, başvuranlar bu şikâyetlerin kapsamını hazırlık soruşturması aşamasında hazırlanan bilirkişi raporlarını da içerecek şekilde genişletmiştir. Benzer şekilde, her başvuran diğer üç başvuranın avukat yokluğunda kendi hakkında verdiği ifadelerin (diğer üç başvuran tarafından usulüne uygun bir şekilde şikâyet edilen başvuran Ezra Ören'in savunmaları hariç) yargılama mahkemesi tarafından kullanılmasından şikâyet etmiştir.

40. Mahkemeye göre Hükümete davanın bildirilmesinin (bk. § 45) ardından başvuranlar tarafından dile getirilen yeni şikâyetler, ilk şikâyetlerin ayrıntılandırılmış bir hali değildir çünkü bu yeni şikâyetler yargılamaların adillğine ilişkin olarak daha önce bahsedilmeyen hususlara yönelikti (bk. *Andersena / Letonya*, no. 79441/17, § 80, 19 Eylül 2019). Buna göre, Mahkeme başvurunun bu kısmının süresi dışında yapılmış olduğuna kanaat getirerek, Sözleşme'nin 35 §§ 1 ve 4 maddesi uyarınca reddedilmesi gerektiğine karar vermiştir.

41. Ek olarak Mahkeme başvuranların Sözleşme'nin 6 § 3 (b) maddesi kapsamındaki şikâyetlerinin yargılama mahkemesinin yargılama sırasında her sahte belgeyi toplayıp kendilerine sunmadığına yönelik ilk kısmının Mahkeme İç Tüzüğü'nün 54 § 3 maddesi uyarınca başvurunun bildirildiği tarihte kabul edilemez beyan edildiğini not etmiştir. Bir diğer deyişle, Sözleşme'nin 6 § 3 (b) maddeleri kapsamındaki şikâyetlerin Hükümete bildirilen tek kısmı -Hükümete yöneltilen ilgili soruda gösterildiği üzere- yargılama mahkemesinin başvuranları resmi evrakta sahtecilikten suçlu bulmasında ve verilen cezaları arttırmasında dayanak olarak ele aldığı belgelerin detaylarını sunmamasından dolayı başvuranların savunma haklarını kullanamadıklarını iddiasına ilişkindi.

III. 66650/10 NO.LU BAŞVURUYA İLİŞKİN OLARAK DURUŞMAYA KATILMA HAKKI

42. Hükümet, 18 Mayıs 2011 tarihinde vefat eden başvuran Hüseyin Özçalı'nın mirasçılarının bu konuda Mahkemeyi geç bilgilendirdiğini ve her halükarda başvuruyu takip etme konusunda taleplerini belirtmediklerini ileri sürerek Mahkemeyi 66656/10 no.lu başvuruyu kayıttan düşürmeye davet etmiştir.

43. Mahkeme, başvuran Hüseyin Özçalı'nın mirasçıları olarak eşinin, bir oğlu ve iki kızının Mahkemeye 26 Şubat 2020 tarihinde ulaşan bir yazı ile Mahkeme önündeki yargılamayı takip etmek istediğini belirttiğini ve kendilerini mirasçı olarak tanımlayan yerel mahkeme kararını ibraz ettiklerini not etmiştir. Başvurusunu yaptıktan sonra vefat eden başvuranların mirasçılarının mağdur statüsü hakkında içtihadını göz önüne alarak (bk. *Murray / Hollanda* [BD], no. 10511/10, § 79, AIHS 2016 ve diğer atıflar), Mahkeme mirasçıların başvuruyu takip etme konusunda meşru bir çıkarının olduğunu kabul etmiştir. Bu yüzden Mahkeme Hükümet'in talebini reddetmiştir.

44. Kolaylık sağlamak amacıyla, yukarıda belirtilen mirasçılarının bugün başvuran statüsüne sahip olduğu kabul edilse de, bu kararda Hüseyin Özçalı'dan "dördüncü başvuran" olarak bahsedilmeye devam edilecektir.

IV. HÜKÜMETİN İLK İTİRAZLARI

45. Hükümet, başvuranların Mahkeme'ye sundukları şikâyetleri başta Yargıtay olmak üzere yerel mahkemeler önünde ileri sürmediklerini beyan ederek, iç hukuk yollarının tüketilmediği yönünde bir itirazda bulunmuştur.

46. Başvuranlar, oldukça genel bir şekilde, ayrıntılı temyiz başvurularında tüm şikâyetlerini dile getirdiklerini ileri sürmüşlerdir.

47. Mahkeme, yerleşik içtihatları ışığında, başvuranların hukuki destek alma haklarına getirilen kısıtlamayla ilgili olduğu ölçüde, Hükümet'in

itirazını reddetmektedir (bk. *Mehmet Zeki Çelebi / Türkiye*, no. 27582/07, § 39, 28 Ocak 2020).

48. Şikâyetlerin geri kalanına ilişkin olarak, Mahkeme, başvuranlar Erol Maks Kohen, Nail Tahsildaroğlu ve Ezra Ören'in bu şikâyetleri Yargıtay'a yaptıkları temyiz başvurusunda dile getirdiklerini ve Yargıtay'ın spesifik olarak bunlara değinmediğini kaydetmiştir. Durum böyle olunca ve başvuran Hüseyin Özçalı'nın temyiz başvuruları elinde olmayınca Mahkeme, Hükümet'in dördüncü başvuranın aynı konuda yapacağı aynı türden bir temyiz başvurusunun nasıl farklı bir sonuç doğuracağını gösteremediği kanaatindedir. Dolayısıyla, Hükümet'in ilk itirazını tamamen reddetmiştir.

V. SÖZLEŞME'NİN 6. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

49. İlk üç başvuran (Erol Maks Kohen, Nail Tahsildaroğlu ve Ezra Ören), polise ifade verirken avukat haklarına getirilen kısıtlama ve söz konusu ifadelerin kendileri hakkında mahkûmiyet kararı veren mahkeme tarafından kullanılması nedeniyle adil yargılanma haklarının ihlal edildiğinden şikâyet etmiştir. Aynı şekilde, bütün başvuranlar belirli diğer müşterek sanıkların (başvuranlar Erol Maks Kohen, Nail Tahsildaroğlu ve Hüseyin Özçalı'nın davalarında Ezra Ören tarafından verilen ifadeler dâhil olmak üzere) avukat yokluğunda verdikleri ifadelerin yargılama mahkemesi tarafından kullanılmasından, yargılamalar sırasında belirli bilirkişi raporlarının elde edilmesi ve incelenmesi hususunda silahların eşitliği ilkesinin ihlal edildiğinden ve yerel mahkemelerin ek savunma sunmalarını talep ettiği ve sonradan mahkûmiyet kararını dayandırdığı sahte olduğu iddia edilen gümrük beyanlarının detaylarını sunmadığından şikâyet etmiştir. Mahkeme, bu şikâyetlerin aşağıda ilgili kısımları verilen Sözleşme'nin 6 §§ 1 ve 3. maddesi kapsamında incelenmesi gerektiği kanısındadır.

“1. Herkes davasının, ... cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan... bir mahkeme tarafından... kamuya açık olarak makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir...

3. Bir suç ile itham edilen herkes aşağıdaki asgari haklara sahiptir:

...

(b) Savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak;

(c) kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanmak; eğer avukat tutmak için gerekli maddi olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görüldüğünde, re'sen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek; ...”

A. Avukat yardımı hakkına yönelik kısıtlama ve başvuruların ve diğer müşterek sanıkların avukat yokluğunda verdikleri ifadelerin kullanılması

1. Kabul Edilebilirlik Hakkında

50. Hükümet başvuru formlarında avukat yardımı hakkının kısıtlandığı iddiasına ilişkin bir şikâyet bulunmadığını ve başvuranların söz konusu husustaki şikâyetlerinin müşterek sanıklar S.U., B.A., A.K., M.O.E., A.S., M.K., K.M.K., ve Ezra Ören’in avukat yokluğunda verdikleri ifadelerin kullanılması ile sınırlı olduğunu ileri sürmüştür. Bu doğrultuda, Hükümet Mahkemeyi başvuranların polis nezaretindeyken bir avukata erişimleri ile ilgili şikâyetlerini dikkate almamaya davet etmiştir. Başvuranlar, bu hususta yorum yapmamıştır.

51. Mahkeme, başvuru formlarının başvuranların şikâyetlerini sıraladıkları bölümde (Ezra Ören hariç) avukata erişim haklarına ilişkin açık bir şikâyetin yer almadığını kaydetmiştir. Nitekim başvuru formlarındaki altı numaralı şikâyetin başlığı şu şekildeydi: “Yargı mahkemesi tarafından delil olarak kabul edilen ve başvuran(lar) aleyhine verilen kararda dayanılan tanık ifadeleri yasak yöntemlerle elde edilmiştir”. Burada başvuranların avukatı, bir avukat olmaksızın verilen ifadelerin, bu ifadeyi veren kişiyi veya başka bir kişiyi mahkûm ederken kullanılmasının Sözleşme’nin 6 § 1 maddesinin ihlali olduğunu belirtmiştir. Ancak başvuru formlarının “olaylar” bölümünde

başvuranların avukatı, başvuranlar Erol Maks Kohen ve Nail Tahsildaroğlu'nun polis tarafından yasaklanmış yöntemlerle sorgulandıklarını açıkça belirtmiştir. Bu iki nokta bir arada değerlendirildiğinde Hüseyin Özçalı hariç tüm başvuranların, polis nezaretindeyken avukata erişimlerinin engellendiğine dair şikâyetlerinin özünü dile getirdikleri sonucuna varmak için yeterlidir. Buna göre Mahkeme, Hükümet'in başvuran Hüseyin Özçalı'ya ilişkin itirazını kabul etmiş ancak diğer başvuranlar açısından reddetmiştir.

52. Mahkeme, bu şikâyetlerin açıkça dayanaktan yoksun ya da Sözleşme'nin 35. maddesinde sıralanan gerekçeler kapsamında kabul edilemez olmadığını kaydetmiştir. Dolayısıyla, şikâyetlerin kabul edilebilir olduğu beyan edilmelidir.

2. Esas Hakkında

(a) Tarafların Beyanları

53. İlk üç başvuran (Erol Maks Kohen, Nail Tahsildaroğlu ve Ezra Ören), Hükümet'in herhangi bir zorlayıcı gerekçe göstermediği avukat yardım haklarına getirilen yasal kısıtlamanın yargılamanın genel olarak adillğine telafi edilemez bir şekilde halel getirdiğini ileri sürmüştür. Bunun sebebi avukat yokluğunda verdikleri ifadelerin ihtilaf konusu şirketlerin faaliyetlerine ve ihracata ilişkin ayrıntılı açıklamalar içermesi ve bu nedenle, söz konusu ifadelerin Mahkeme'nin yerleşik içtihadına göre kendilerini suçlayıcı ifadeler olmasıydı. Ek olarak, başvuranların tümü mahkûmiyetlerinin Y.S.U., B.A., A.K., M.O.E., A.S., M.K. ve K.M.K., isimli müşterek sanıkların avukat yokluğunda verdikleri ifadelere dayandığını ve bu ifadeleri geri alınmış olmasının dikkate alınmadığını ileri sürmüştür. Başvuranlar Erol Maks Kohen, Nail Tahsildaroğlu ve Hüseyin Özçalı, başvuran Ezra Ören'in avukat yokluğunda verdiği ifadelerle ilgili olarak aynı şikâyetle bulunmuşlardır. Bu nedenle, tartışma konusu ifadeler, yerel

mahkemelerin usuli eksiklikleri gidermemesine rağmen başvuruların mahkûmiyetlerinin dayandırıldığı delillerin büyük bir parçasını oluşturmuştur.

54. Hükümet, özünde, başvuruların avukatları olmadan verdikleri ifadelerin verilen kararı etkileyecek nitelikte olmamasından ve yargılamanın genel adillğine hanel getirmeyeceğinden dolayı başvurular hakkındaki yargılamaların adil olduğunu ileri sürmüştür. Nitekim mahkemenin kararı, vergi müfettişleri tarafından düzenlenen raporlara, başvuran Erol Maks Kohen'in ikametgâhı ve iş yerinde bulunan belgelere ve müşterek sanıklar Y.K., M.A., E.K., M.D., E.D., N.S. ve Ş.K. tarafından kovuşturma sırasında tutarlı şekilde verilen ifadelere dayanmıştır. Bu temelde, Hükümet ayrıca, başvuruların şikâyet ettiğı bazı müşterek sanıklar tarafından verilen ifadelerin kullanılmasının, yargılamanın adillğini olumsuz yönde etkilemediğini ileri sürmüştür. Özellikle, yargılama mahkemesi, başvurular Ezra Ören ve Hüseyin Özçalı'nın mahkûmiyetleri için bu ifadelerin hiçbirine atıfta bulunmamıştır. Her halükarda, yargılama mahkemesi delillerin kabul edilebilirliğini ve güvenilirliğini anlamlı bir incelemeye tabi tutarak bu delillere ihtiyatla yaklaşmıştır. Yukarıda belirtilenler ışığında ve 76 trilyon eski Türk Lirasından fazla vergi kaybıyla ilgili olan başvurular hakkındaki cezai kovuşturmalardaki kamu menfaati göz önünde bulundurulduğunda Hükümet, başvurular hakkında yürütölen yargılamaların genel adillğine ilişkin olarak Sözleşme'nin 6. maddesinin ihlal edilmediğini ileri sürmüştür.

(b) Mahkemenin değerdendirmesi

(i) Genel İlkeler

55. Mahkeme avukata erişim hakkına ilişkin genel ilkelerin Büyük Daire'nin *Beuze / Belçika* ([BD], no. 71409/10, §§ 119-150, 9 Kasım 2018), *Simeonovi / Bulgaristan* ([BD], no. 21980/04, §§ 110-120, 12 Mayıs 2017) ve *Ibrahim ve Diğerleri / Birleşik Krallık* ([BD], no. 50541/08 ve 3 diğerleri, §§ 249-274, 13 Eylül 2016) kararlarında bulunabileceğini yineler.

(ii) Söz konusu ilkelerin somut davaya uygulanması

(α) Avukat hakkına kısıtlama getirilip getirilmediği hakkında

56. Mahkeme, başvuruların yargılamanın hazırlık soruşturması aşamasında avukat haklarının Devlet Güvenlik Mahkemelerinin yargı yetkisine giren bir suçla bağlantılı olarak polis nezaretinde tutulan kişilerle ilgili olarak bu hakkı hariç tutan o tarihte yürürlükte olan 3842 sayılı Kanundan kaynaklanan yasal bir sınırlamaya tabi olduğunu kaydetmiştir.

(β) Kısıtlama için zorlayıcı sebeplerin var olup olmaması hakkında

57. Mahkeme, daha önce de sistemik ve yasal bir kısıtlamanın “zorlayıcı sebepler” kavramının usuli gerekliliklerini karşılayamayacağına yönelik değerlendirmede bulunmuştur (bk. *Beuze*, yukarıda anılan, § 138 ve *Mehmet Zeki Çelebi*, yukarıda anılan, § 55). Bu nedenle, başvuruların avukat hakkını kısıtlamak için herhangi bir zorlayıcı neden bulunmamaktadır; dolayısıyla, Mahkeme yargılamaların adilliği konusunda çok sıkı bir inceleme yapmalıdır. Bu tür nedenlerin yokluğu, ceza yargılamasının genel adilliği değerlendirilirken dengeyi ciddi ölçüde etkilemektedir ve dengeyi bir ihlal bulunması yönünde bozabilir. Avukata erişim hakkına getirilen kısıtlamanın ceza yargılamasının genel olarak adilliğine neden geri döndürülemez biçimde halel getirmediğini, istisnai olarak ve davanın kendine has koşulları altında, ikna edici bir şekilde göstermek Hükümetin sorumluluğundadır (bk. yukarıda anılan *Beuze*, § 145; *İbrahim ve Diğerleri*, § 265 ve *Simeonovi*, §§ 118 ve 132).

(γ) Yargılamanın bütünsel adilliği hakkında

58. Mahkeme, bu tür suçlarda kullanılan yöntemlerin ve kullanılan araçların çok çeşitli ve karmaşık olması nedeniyle Devletlerin mali suçları kovuşturmada karşılaştıkları zorlukların farkındadır (bk., uygulanabildiği ölçüde, *Brus / Belçika*, no. 18779/15, § 30, 14 Eylül 2021). Bununla birlikte, başvuruların avukata erişim haklarına getirilen kısıtlamaların, Sözleşme’nin

6 §§ 1 ve 3 (c) maddesi anlamı dâhilinde haklarında yürütülen ceza yargılamasının bütünsel adilliğine halel getirip getirmediğinin incelenmesi gerekmektedir.

59. Öncelikle, Mahkeme yargılama mahkemesinin hangi sanıkların daha önce polise ve Cumhuriyet Savcılarına verdiği ifadeleri geri çektiğini not etmiş olması ve bu konuya ilişkin de detaylı bir değerlendirme yürütüp neden önceki ifadelere önem atfettiğini açıklamasının önem arz ettiği kanaatine varmıştır. Bununla birlikte yerel mahkemeler usuli eksikliğin (avukatın hazır bulunmaması) savunma hakları ya da yargılamanın bütünsel adilliği üzerindeki etkisine ilişkin değerlendirme gerçekleştirmemiştir. Bu doğrultuda değerlendirme yapılmaması tek başına ilk bakışta Sözleşme'nin 6. maddesi anlamı dâhilinde adil yargılanma hakkının gerektirdiklerine aykırıdır (bk. *Mehmet Zeki Çelebi*, yukarıda anılan, § 51). Söz konusu değerlendirmenin yapılmadığı durumlarda Mahkeme yargılamaların bütünsel adilliği hususunda kendi değerlendirmesini yapmalıdır. Ayrıca, Mahkeme, bu görevi yerine getirirken, yargılamanın sonucunu sorgulayarak veya olgulara ve delillere yönelik bir değerlendirme veya delillerin mahkûmiyet için yeterli olup olmadığına ilişkin bir değerlendirme yaparak dördüncü derece mahkemesi gibi hareket etmemelidir. İkcillik ilkesine uygun olarak, bu konular yerel mahkemelerin yetki alanındadır (agy., §§ 50-51). Bu durum, gümrükler, kıymetli evraklar, vergiler ve diğer 178 davalı ile birlikte başvuranların cezai sorumluluklarına ilişkin karmaşık hukuki meseleleri ilgilendiren mevcut davada daha da geçerlidir.

60. Bununla birlikte, Mahkeme'nin "davadaki diğer delillerin gücünü", yargılama öncesi aşamada ceza yargılamasının bir bütün olarak adilliği konusunda usuli kusurların etkisini değerlendirirken dikkate alınması gereken bir faktör olarak gördüğü gerçeği gözden kaçırılmamalıdır (bk. *İbrahim ve Diğerleri*, yukarıda anılan, § 274). Bu kapsamda Mahkeme mevcut davaya özgü koşullar çerçevesinde aşağıdaki gözlemlerde bulunmuştur. Başvuranlar hakkındaki cezai soruşturma avukat yokluğunda

verdikleri ifadeleri yüzünden veya bu ifadelerin bir sonucu olarak başlatılmamıştır. Başvuranların ifadelerinden önce, kurmaca ve sahte ihracat düzeninin, bu düzen kapsamında faaliyet gösteren veya onunla işbirliği yapan şirketlerin, çalışma şeklinin, mali işlemlerin ve gümrük faaliyetlerinin doğruluğunun ve sözde ithalatçı şirketlerle ilgili bilgilerin kapsamlı bir şekilde ortaya koyulduğu çok sayıda bilirkişi raporu hâlihazırda elde edilmiştir. Ayrıca, 31 Ekim 2001’de yapılan ve başvuruların şikâyetinde bulunmadığı aramalar, özellikle başvurular da dâhil olmak üzere çeşitli kişilerin düzendeki rolü ve katılımıyla ilgili olarak çok önemli bilgiler sağlamıştır. Başvuranlar tarafından herhangi bir beyan ileri sürülmediğinden veya ilgili başka herhangi bir materyal bulunmadığından, Mahkeme’nin yetkililerin bu aramaları başvuruların polise avukat yokluğunda verdikleri ifadeler yüzünden gerçekleştirdiğini varsaymak için hiçbir nedeni yoktur. Ek olarak, farklı tarihlerde çok sayıda başka kişi de başvuruların kurmaca düzende oynadıkları rolü ortaya koyan ifadeler vermiştir. Başvurucu Ezra Ören’in davasında, yargılama mahkemesi ayrıca M. şirketinde resmi bir rolü olmamasına rağmen başvuranın söz konusu şirketin ihracat anlaşmalarını imzaladığının belirtildiği bilirkişi raporuna ve başvuranın şirketinin alım ve satımlarının büyük bir bölümünün kurmaca düzene dâhil olan iki şirketle olan faaliyetlerinin sonucunda gerçekleştiğini tespit eden 17 Ocak 2001 tarihli bilirkişi raporuna dayanmıştır. Mahkeme, başvuruların avukatın yokluğunda verdikleri ifadelerin kendilerini suçlayıcı nitelikte ayrıntılı açıklamalar içerdiğinin farkındadır. Yine de, yetkililere neler olduğuna dair fikir sağlayacak şekilde değillerdi. Söz konusu ifadeler başvuranlara karşı yürütülen ceza yargılamasında delil toplama sürecine de şekil vermemiştir (bk. *Artur Parkhomenko / Ukrayna*, no. 40464/05, § 87, 16 Şubat 2017, ve karşılaştırmamız *Mehmet Zeki Çelebi*, yukarıda anılan, § 71-72). Her halükarda, başvuranlara yöneltilen suçlamalara ilişkin bol miktarda delil, başvuruların avukat yokluğunda verdikleri ifadelerden önce ve bu ifadelerden bağımsız olarak toplanmıştır.

61. Avukat yokluğunda verilen ifadelerden önce ve/veya bu ifadelerin doğrudan veya dolaylı sonucu olmaksızın ortaya çıkarılan veya toplanan güçlü deliller, yerel mahkemelerin başvuruların mahkûmiyetlerine ilişkin tespitlerinin bel kemiğini oluşturmuştur. Bu ifadeler zaman zaman, özellikle bilirkişi raporları, aramalar ve başvuruların şikâyet etmediği diğer müşterek sanıkların ifadeleri aracılığıyla bağımsız olarak elde edilen bilgileri doğrulamıştır. Bu özel koşullarda Mahkeme, ilk derece mahkemesinin başvuruların avukat yokluğunda verdiği ifadelere dayanmasının, kendilerine karşı yürütülen ceza yargılamasının genel adilliğine telafisi mümkün olmayan bir şekilde zarar verecek nitelikte olmadığı kanaatindedir (karşılaştırınız, *Brus*, yukarıda anılan, §§ 27-37). Özellikle yargılama mahkemesinin bunların güvenilirliğini ve doğruluğunu ve ayrıca yukarıda belirtilen diğer kanıtların gücünü ve niteliğini incelemiş olması dikkate alındığında, söz konusu değerlendirmeler, müşterek sanıklar Y.S.U., B.A., A.K., M.Ö.E., A.S., M.K. ve K.M.K.’nin avukat yokluğunda alınan ifadelerinin kullanılması konusunda da geçerlidir (bk. *Stephens / Malta (no. 3)*, no. 35989/14, § 76, 14 Ocak 2020). Bu sonuç, başvurular Erol Maks Kohen, Nail Tahsildaroğlu ve Hüseyin Özçalı’nın, avukat yokluğunda başvuran Ezra Ören’in verdiği ifadelerin mahkeme tarafından kullanılmasına ilişkin şikâyetleri için geçerlidir.

62. Ayrıca, “davadaki diğer delillerin gücü” dikkate alınması gereken faktörlerden yalnızca biridir. *İbrahim ve Diğerleri* davasında belirtilen ve mevcut davayı ilgilendiren diğer tüm kriterlerin değerlendirilmesi gerekmektedir. Bunlar arasında özellikle başvuruların savunmasız olmaması, kanıtların gerçekliğine itiraz etme fırsatı, kanıtın kalitesi, profesyonel hâkimler tarafından suçluluğun değerlendirilmesi ve kamu yararının ağırlığı yer almaktadır. Tüm bu faktörler aynı zamanda yargılamanın genel olarak adil olduğu yönünde tespite varmaya itmektedir.

63. Dolayısıyla, soruşturma aşamasında başvuruların avukat hakkını kısıtlamak için hiçbir zorlayıcı nedenin bulunmadığı davalarda çok sıkı bir

inceleme yapılması gerektiğini göz önünde bulunduran Mahkeme, davanın kendine özgü koşullarında yukarıdaki kusurlardan hiçbirinin başvuranlar hakkında yürütülen ceza yargılamasının bütünsel adilliğine telafisi mümkün olmayan bir şekilde zarar verecek nitelikte olmadığı görüşündedir (bk., bu davaya *uygulanabildiği ölçüde, Pervane / Türkiye*, no. 74553/11, § 32, 8 Eylül 2020).

64. Dolayısıyla, Sözleşme'nin 6 §§ 1 ve 3 (c) maddesi ihlal edilmemiştir.

B. Silahların eşitliği ilkesinin ihlal edildiği iddiası

65. Başvuranlar, 7 Temmuz 2003 ve 27 Ekim 2003 tarihlerinde ilk derece mahkemesi tarafından alınan ve davayla temelden ilgili olduğu iddia edilen iki bilirkişi raporuna ilişkin olarak silahların eşitliği ilkesinin aşağıdaki nedenlerle ihlal edildiğinden şikâyetçi olmuşlardır. İlk olarak, yargılamayı yürüten mahkeme tarafından görevlendirilen heyetteki bilirkişilerin adları ve meslekleri hakkında başvuruculara herhangi bir bilgi verilmemiş ve davaya sunulana kadar raporun içeriğine ilişkin herhangi bir bilgi edinememişlerdir. Ayrıca bilirkişiler, her bir sanık tarafından hangi suçların işlendiğini analiz ederek mahkemelere özel ve teknik konularda bilgi verme görevlerini aşmışlar ve bu nedenle tarafsızlıklarını kaybetmişlerdir. Her halükarda, raporlarının 21 Eylül 2001 tarihli bilirkişi raporunun yalnızca "bir kopyası" olmasından anlaşıldığı üzere bilirkişiler beceriden yoksundur. Durum, ilk derece mahkemesinin yeni bir bilirkişi raporu almayı reddetmesiyle daha da kötüleşmiştir.

66. Hükümet, başvuranların şikâyet ettikleri bilirkişi raporlarının, başvuranların mahkûm edilmesinde aktif veya baskın bir rol oynamadığını ileri sürmüştür. Başvuranlar, tüm bilirkişi raporlarına erişebilmiş ve burada yer alan bulgulara serbestçe itiraz etmişlerdir. Nitekim, yargılama mahkemesi itirazlar doğrultusunda aynı bilirkişilere bu itirazlara ilişkin ek açıklamalar içeren başka bir rapor hazırlatmıştır. Ayrıca, söz konusu bilirkişiler ön

soruşturma aşamasında yer alanlardan farklıydı ve başvuruların bilirkişilerin yeterliliğine ilişkin iddiaları somut ve güvenilir kanıtlarla desteklenmemiştir. Yukarıdakiler ışığında ve 6. maddenin sadece bir taraf talep ettiği için ilk derece mahkemesinin yeni bir bilirkişi incelemesi talep etmesini gerektirmediğini göz önünde bulundurarak Hükümet, silahların eşitliği ilkesinin ihlal edilmediğini ileri sürmüştür.

67. Mahkeme, bilirkişi kanıtlarının alınmasına ve incelenmesine ilişkin genel ilkelerin *Gülağacı / Türkiye* ((k.k.), no. 40259/07, 20 Mayıs 2020) davasında bulunabileceğini yineler.

68. Mahkeme, savunmanın herhangi bir katılımı olmaksızın bir bilirkişi raporunun elde edilmiş olmasının, savunmanın daha sonra bu raporu ilk derece mahkemesi önünde inceleme ve itiraz etme fırsatına sahip olması koşuluyla, Sözleşme kapsamında herhangi bir sorun yaratmayacağını yineler (bk. *Khodorkovskiy ve Lebedev / Rusya*, no. 11082/06 ve 13772/05, § 704, 25 Temmuz 2013, ve *Matytsina / Rusya*, no. 58428/10, § 175, 27 Mart 2014). Mevcut davada, yargılamayı yürüten mahkemenin 7 Temmuz 2003 tarihli bilirkişi raporunu hazırlayan bilirkişilerle ilgili belirli ayrıntılar hakkında başvuranları veya avukatlarını bilgilendirmediği ve bunun sonucunda başvuranların kendi soruların sormamalarına ve itiraz edememelerine neden olduğu doğrudur. Bununla birlikte, başvuranlar tartışma konusu bilirkişi raporuna itirazlarını ileri sürdüklerinde yargılama mahkemesi, savunmanın öne sürdüğü hususları aydınlatmak amacıyla aynı heyetten ek bir rapor talep etmiştir ve bunun sonucunda bilirkişiler bu hususta ek açıklamalar yapmıştır.

69. Ayrıca, başvuranlar Mahkeme önünde, ilk derece mahkemesinden bilirkişileri bizzat dinlemelerini talep ettiklerini veya böyle bir talebin haksız yere reddedildiğini ileri sürmemişlerdir (karşılaştırınız *Danilov / Rusya*, no. 88/05, §§ 115-116, 1 Aralık 2020). Ayrıca başvuranlar kendi uzman görüşlerini almadıklarından veya böyle bir raporun mahkeme tarafından atanan bilirkişilere itiraz etmek için gerekli eşit güce sahip olmayacağından (karşılaştırınız *Matytsina*, yukarıda anılan, §§ 193-195) veya böyle bir

raporun delil olarak kabul edilmeyeceğinden veya mahkeme tarafından delil olarak görülmeceğinden de şikâyet etmemiştir (bk. *Pichugin / Rusya*, no. 38623/03, § 36, 23 Ekim 2012, ve karşılaştırm *Khodorkovskiy ve Lebedev*, yukarıda anılan, §§ 721-723) Başvuranlar, tüm bu usule ilişkin araçların en başından başarısızlığa mahkûm olduğunu da iddia etmemişlerdir. Her halükarda, başvurular yargılama aşamasında elde edilen bilirkişi raporunun 21 Eylül 2001 tarihli bilirkişi raporunun yalnızca bir kopyası olduğunu kabul etmişlerdir. Mahkeme'nin görüşüne göre, başvuruların söz konusu rapora itiraz etmek için bolca fırsatı bulunmaktaydı. Dolayısıyla, Mahkeme ilk derece mahkemesinin yeni bir bilirkişi görüşü almasını gerektirecek herhangi bir istisnai durum görmemektedir (bk., kıyaslayınız, *Stoimenov / Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti*, no. 17995/02, 5 Nisan 2007). Yukarıdakiler ışığında Mahkeme, 7 Temmuz 2003 ve 27 Ekim 2003 tarihli bilirkişi raporlarının alınması ve incelenmesiyle ilgili olarak başvuruların kovuşturma kapsamında usul açısından dezavantajlı bir duruma düşürdüğü sonucuna varamaz.

70. Son olarak, başvuruların bilirkişilerin görevlerini aştıkları yönündeki iddialarına ilişkin olarak Mahkeme, başvuruların bu nedenle karşılaşmış olabilecekleri olası herhangi bir önyargının, ilk derece mahkemesinin başvuruları resmi evrakta sahtecilikten suçlu bulurken söz konusu raporun söz konusu bölümüne verdiği, eğer verdiyse, ihmal edilebilir önemle dengelendiğini kaydetmiştir. Bu husus da, mahkemenin raporun lafzından uzaklaştığını gösteren bir olgudur (bk. *Constantinides / Yunanistan*, no. 76438/12, § 47, 6 Ekim 2016, ve karşılaştırm *Müller / Almanya*, no. 54963/08, §§ 51-52, 27 Mart 2014). Her halükarda, bu raporun önem arz eden noktası, daha önceki bilirkişi raporlarında da yinelenen bu husus değil, her bir ihracat şirketi tarafından kullanılan gümrük beyannamelerinin sayısının belirtildiği ekleridir. Bu konu aşağıda incelenmiştir.

71. Dolayısıyla, bu şikâyet açıkça dayanaktan yoksun olup, Sözleşme'nin 35 §§ 3 (a) ve 4. maddesi uyarınca reddedilmelidir.

C. Savunmalarını hazırlamaları için yeterli süre ve gerekli olanakların sunulmadığı iddiası

72. Başvuranlar ayrıca, Sözleşme'nin 6 § 3 (b) maddesi kapsamında, ilk derece mahkemesinin birden çok kez resmi evrakta sahtecilik suçundan kendilerini suçlu bulabileceği ve kümülatif şekilde cezaya hükmedebileceğine karşı başvuruların ek savunma sunmalarını talep etmesine rağmen sahte olduğu iddia edilen her bir gümrük beyannamesinin yerini ve tarihini belirtmediğinden şikâyet etmiştir. Bu nedenle, başvuranlara adil yargılanma güvenceleriyle tutarlı bir şekilde savunmalarını hazırlamaları için mahkûmiyetlerinin temelini oluşturan gerekli bilgiler verilmemiştir. Ayrıca, ilk derece mahkemesi her bir gümrük beyannamesini toplamadığı için bunların gerçekliğini ve doğruluğunu doğrulamadan başvuruları mahkûm etmiştir.

73. Hükümet, başvuruların tüm yargılama boyunca dava dosyasına erişimlerinin olduğunu ve yargılama mahkemesinin farklı tarihlerde başvuranlardan ek savunma sunmalarını talep ettiğini ve bu doğrultuda, aynı suç kastıyla işlenen birden çok suça ilişkin hükümlerin uygulanması ve kümülatif bir şekilde cezaya hükmedilmesi olasılığını göz önünde bulundurarak başvuranlara ek süre verdiğini ileri sürmüştür. Ayrıca, ilk derece mahkemesi 9 Ekim 2003 tarihli duruşmada bu talebin nedenlerini açık bir şekilde açıklamış ve 7 Temmuz 2003 tarihli bilirkişi raporu, adına ihracatın yapıldığı şirketler de dâhil olmak üzere başvuranlara yönelik suçlamaya ve gerçekleştirilen ihracatın hacmine yönelik ayrıntıları ortaya koymuştur.

74. Mahkeme, suçlamanın niteliği ve nedeni hakkında bilgilendirilme hakkı ve sanığın savunmasını hazırlama hakkı ile ilgili ilkelerin Mahkeme içtihatlarında iyi bir şekilde geliştirildiğini ve *Pélissier ve Sassi / Fransa* ([BD], no. 25444/94, §§ 51-54, AİHM 1999-II) davasında özetlendiğini gözlemlemektedir.

75. Mevcut davada, başvuranların gümrük beyannamelerinde sahtecilik nedeniyle mahkûmiyeti, beyannamelerin fiziki hallerinin maddi unsurlarına değil; ihracatla ilgili işlemlerin, satın almaların, satışların, ödemelerin ve nakliyenin gerçek olmaması nedeniyle kurmaca ve sahte olarak nitelendirilen ihracata ilişkin bu belgelerin içeriğinin doğru olmadığı tespitine dayanmaktadır. Bu nedenle Mahkeme, başvuranların ilk derece mahkemesinin gümrük beyannamelerinin gerçekliğini ve doğruluğunu kontrol etmediği yönündeki iddiasını reddetmektedir.

76. İlk derece mahkemesinin başvuranlardan ek savunma sunmalarını istediği gümrük beyannamelerinin ayrıntılarını belirtip belirtmediği konusunda Mahkeme, 21 Eylül 2001 tarihli bilirkişi raporunda belirtilen sahte gümrük beyannamelerinin eklerde sunulduğunu kaydetmiştir (bk. § 6). Ayrıca, her bir şirket için kullanılan gümrük beyannamelerinin sayısının bir ekte listelendiği 7 Temmuz 2003 tarihli bilirkişi raporunu aldıktan sonra yargılama mahkemesi, başvuranlardan çeşitli tarihlerde ek savunma sunmalarını talep etmiştir. 9 Ekim 2003 tarihinde yapılan duruşmada, yargılama mahkemesi bir suç işlendiğini tespit ederse, her şirketin ihracatına ilişkin olarak ayrı bir suç işlenmiş sayılabileceğine ve her şirket tarafından kullanılan gümrük beyanı sayısı temelinde cezalara kümülatif şekilde hükmedilebileceğine yönelik açıklama yaparak talebin gerekçelerini ortaya koymuştur. Yukarıdaki faktörler göz önüne alındığında, başvuranlar neyle suçlandıklarından haberdar olmak için ellerinde gerekli unsurlara sahipti. Bu kapsamda suçlamalara ilişkin olgusal temeller ve bunların hukuki nitelendirilmesi başvuranlara sunulmuştur ve başvuranlar suçlandıkları her sahtecilik eylemine yönelik olarak beyanlarını bildirebilmiş ve karşı delil sunabilmiştir (bk. *Previti / İtalya* (k.k.), no. 4529106, §§ 206-208, 8 Aralık 2009, ve karşılaştırınız *Marilena-Carmen Popa / Romanya*, no. 1814/11, § 47, 18 Şubat 2020).

77. Dolayısıyla, söz konusu şikâyet açıkça dayanaktan yoksun olup, Sözleşme'nin 35 §§ 3 (a) ve 4 maddesi uyarınca reddedilmelidir.

BU GEREKÇELERLE, MAHKEME, OY BİRLİĞİYLE,

1. Başvuruların birleştirilmesine;
2. Başvuran Hüseyin Özçalı'nın karısı, oğlu ve iki kızının onun yerine mevcut yargılamaları devam ettirme hakkına sahip olduklarına;
3. Başvuruların Sözleşme'nin 6 §§ 1 ve 3 (c) maddesi kapsamında sunulan (i) ilk üç başvuranın avukata erişim hakkına getirilen kısıtlamalara ve avukat yokluğunda verdikleri ifadelerin kullanılmasına, (ii) bazı diğer müşterek sanıkların avukat yokluğunda verdiği ifadelerin tüm başvuranlar açısından kullanılması; ve (iii) başvuran Ezra Ören'in diğer üç başvuran hakkında verdiği ifadelerin kullanılmasına yönelik şikâyetlerle ilgili kısmının kabul edilebilir ve başvuruların geri kalan kısmının kabul edilemez olduğunun beyan edilmesine;
4. Yukarıda kabul edilebilir olarak beyan edilen şikâyetler kapsamında Sözleşme'nin 6 §§ 1 ve 3 (c) maddesinin ihlal edilmediğine;

İşbu karar İngilizce dilinde tanzim edilmiş olup; Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77 §§ 2 ve 3. maddesi uyarınca 7 Haziran 2022 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.

Hasan Bakırcı
Yazı İşleri Müdürü

Jon Fridrik Kjølbro
Başkan

EK

Başvuruların Listesi:

No.	Başvuru no.	Dava adı	Başvuru tarihi	Başvuran Doğum Tarihi İkamet Yeri Uyruğu	Temsilcisi
1.	66616/10	Kohen / Türkiye	19/10/2010	Erol Maks KOHEN 1959 İstanbul Türk	İsmail Deniz GÖKKILIÇ
2.	66625/10	Tahsildaroğlu / Türkiye	19/10/2010	Nail TAHSİLDAROĞLU 1948 İstanbul Türk	İsmail Deniz GÖKKILIÇ
3.	66646/10	Ören / Türkiye	20/10/2010	Ezra ÖREN 1961 İstanbul Türk	İsmail Deniz GÖKKILIÇ
4.	66650/10	Özçalı / Türkiye	20/10/2010	Hüseyin ÖZÇALLI 1944 İstanbul Türk	İsmail Deniz GÖKKILIÇ